

Wyższa Szkoła Finansów i Informatyki
im. prof. Janusza Chechlińskiego

Zeszyt Naukowy
Wydziału Ekonomii
w Kaliszu

Kalisz 2006

Wyższa Szkoła Finansów i Informatyki
im. prof. Janusza Chechlińskiego
Wydział Ekonomii w Kaliszu

ZESZYT
NAUKOWY

NR 5

Kalisz 2006

REDAKTOR NAUKOWY: Wiesława Włodarczyk - Guzek

RECENZENT: prof. dr hab. Wiesław Dębski

REDAKCJA TECHNICZNA: Bogusława Borkowska – Kmiecńska

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Informatyki w Łodzi

91-072 Łódź, ul. Św. Jerzego 10/12

tel. (042) 664 93 10; 664 93 13

fax (042) 664 93 16

Łódź 2006, Wydanie I

ISSN 1644-8499

Nakład 200 egz.

DRUK: QUICK DRUK

90-562 Łódź, ul. Łąkowa 11

tel. (42) 639 52 92

SPIS TREŚCI

1. <i>Przedmowa</i>	5
2. <i>Leszek Bulski</i> Zarządzanie w nauczaniu rozwiązywania zadań z fizyki	7
3. <i>Agata Bury</i> Wpływy z targowisk jako główne źródło dochodów gminy na przykładzie Tuszyna	25
4. <i>Iwona D. Czechowska</i> Współpraca bankowo-ubezpieczeniowa w ramach ubezpieczeń finansowych oferowanych MMSP	32
5. <i>Piotr Ilczew</i> Strategia implementacji i użytkowania darmowej bazy danych Oracle XE w zintegrowanych systemach zarządzania wdrażanych w małych i średnich firmach	42
6. <i>Anna Kłos</i> Funkcje sektora małych i średnich przedsiębiorstw w procesie transformacji gospodarczej	56
7. <i>Leszek Kucharski</i> Bezrobocie naturalne – pojęcie i metody pomiaru	74
8. <i>Kamila Mataśka</i> Partnerzy w kontraktach partnerstwa publiczno - prywatnego	90
9. <i>Lechosław Nykiel</i> Budownictwo mieszkaniowe i rynek mieszkaniowy w Polsce	100
10. <i>Tomasz Piaseczny</i> Finanse publiczne - geneza, rozwój, funkcje	120
11. <i>Tomasz Piaseczny</i> Gwarancje podmiotowości jednostek samorządu terytorialnego	137
12. <i>Joanna Trembińska</i> Działania na rzecz bezpieczeństwa systemów bankowych w aspekcie wybranych kryzysów bankowych	156

13. <i>Stanisław Wieteska</i> Ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej zawodów zaufania publicznego	170
14. <i>Radostaw Witczak</i> Czynniki wpływające na wybór metod szacowania dochodu wobec podmiotów wykorzystujących ceny transferowe do ucieczek przed podatkiem dochodowym	184
15. <i>Wiesława Włodarczyk-Guzek</i> Znaczenie Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (ŁSSE) dla rozwoju regionu	206

PRZEDMOWA

Pracownicy Wyższej Szkoły Finansów i Informatyki w Łodzi im. prof. Janusza Chechlińskiego przygotowali kolejny Zeszyt Naukowy, który jest owocem prowadzonych badań. Składa się na niego 14 artykułów, których problematyka dotyczy aktualnych zagadnień związanych z finansami publicznymi państwa, bankowością, ubezpieczeniami. Prezentowane w Zeszycie najnowsze rozważania teoretyczne, jak również oceny naukowe odnoszące się do wielu współczesnych problemów gospodarczych, mogą stanowić uzupełnienie podstawowej wiedzy dostępnej w publikowanych książkach i być przydatne do prowadzenia zajęć dydaktycznych oraz użyteczne przy pisaniu prac dyplomowych przez studentów nie tylko naszej Uczelni. Ponadto Zeszyt może służyć jako lektura uzupełniająca do przedmiotów nauczanych w naszej Szkole.

Prezentowana w Zeszycie problematyka nie jest jednorodna. Wynika to z szerokich i odmiennych zainteresowań poszczególnych pracowników naszej Szkoły, które oscylują wokół różnych aspektów życia gospodarczego. Stąd zdecydowaliśmy ułożyć artykuły w kolejności alfabetycznej według nazwisk autorów. Zatem nie jest to Zeszyt poświęcony określonej tematyce badawczej. Analiza tekstów pozwala stwierdzić, że prowadzone rozważania odznaczają się widoczną niezależnością spojrzenia na wiele zagadnień będących owocem różnego doświadczenia badawczego.

Wśród opracowanych artykułów znaczna ich część poświęcona jest problemom ogólnym, jak np. czynnikom wpływającym na wybór metod szacowania dochodu podatników wykorzystujących ceny transferowe w celu zmniejszenia obciążeń podatkowych czy przedstawieniu podstawowych koncepcji oraz metod pomiaru bezrobocia naturalnego, bądź przybliżeniu pojęcia i funkcji finansów publicznych oraz wydatków publicznych i granic ich wzrostu.

Niektóre z prezentowanych opracowań omawiają problemy budownictwa mieszkaniowego w Polsce, czy funkcje i rolę sektora małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej. Inne natomiast zwracają uwagę na ubezpieczenia finansowe (gwarancje i ubezpieczenia kredytu) oferowane przez banki i firmy ubezpieczeniowe mikro, małym i średnim przedsiębiorstwom, analizując skutki kryzysów

DZIAŁANIA NA RZECZ BEZPIECZEŃSTWA SYSTEMÓW BANKOWYCH W ASPEKcie WYBRANYCH KRYZYSÓW BANKOWYCH

Wstęp

Działalność banków ma ogromne znaczenie w całym systemie finansowym. System bankowy wpływa na gospodarkę nie tylko na szczeblu krajowym, ale globalnym. Dlatego bardzo ważne jest zapewnienie odpowiednich norm i regulacji prawnych by odpowiednio wspierać i chronić stabilność systemu bankowego a przez to zapobiegać kryzysom finansowym, które najczęściej charakteryzują się zakłóceniami w systemie płatniczym i w procesie alokacji zasobów finansowych oraz nieprzewidywalnymi zmianami cen na rynku. Celem pracy jest właśnie zasygnalizowanie, jakie skutki powodują kryzysy bankowe nie tylko na szczeblu krajowym, ale i międzynarodowym. Ponadto w pracy zwrócono uwagę na sposoby rozwiązywania tych kryzysów na gruncie legislacyjnym, jak również na tle polityki monetarnej i fiskalnej.

1. Działania związane z pracą nad stabilnością systemu finansowego

Sytuacja kryzysowa pociąga za sobą ogromne koszty, które są trudne do oszacowania, a ponoszą je wszyscy uczestnicy życia gospodarczego. Kryzysy często powodują zwiększenie wydatków fiskalnych i obniżenie dynamiki PKB. Dlatego w literaturze brak kryzysu uznaje się za dobro publiczne. Jednak zapobieganie sytuacjom kryzysowym (*crisis prevention*) jest procesem bardzo złożonym i trudnym, ponieważ kryzysy bankowe występują bez względu na stopień rozwoju gospodarczego kraju, niezależnie czy jest to kraj wysoko rozwinięty, czy *emerging market*. Zapobieganie to wydaje się bardzo trudne i zarazem konieczne, dlatego zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa i stabilności systemu bankowego skupione są w gestii

* Studenckie Koło Naukowe „Progress”

specjalnych instytucji, które tworzą siatkę bezpieczeństwa finansowego (*Safety Net*). W ramach tej sieci należy wymienić: banki centralne, urzędy publiczne nadzoru bankowego i fundusze gwarantowania depozytów. Inną instytucją zewnętrzną względem banków, która odpowiada za nadzór i tworzenie norm ostrożnościowych jest Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, a także Międzynarodowy Fundusz Walutowy, który opracował wiele kodeksów dobrej praktyki związanych z funkcjonowaniem sektora finansowego. Również rząd w ramach instytucji *Safety Net* dzieli z bankami centralnymi odpowiedzialność w zapobieganiu i zarządzaniu kryzysami finansowymi. Dodatkowo same banki jako instytucje zaufania publicznego powinny samodzielnie tworzyć mechanizmy zapewniające bezpieczeństwo, pomimo, że w ujęciu mikroekonomicznym są podmiotami gospodarczymi, których celem jest osiągnięcie nadwyżki finansowej. Główną rolę w spieraniu stabilności systemu finansowego pełnią banki centralne mające doświadczenie w tym zakresie, z racji podejmowania wielu działań w okresie nasilonych kryzysów bankowych, które miały miejsce od połowy lat 70. i znacząco wpłynęły na gospodarki wielu krajów. Chociaż za podstawowy i statutowy cel działalności banków centralnych uznaje się zapewnienie stabilności monetarnej, czyli głównie stabilności cen to cel, jakim jest stabilność systemu finansowego traktowany jest *implicite* i działalność banków w tym zakresie sprowadza się do zapewnienia efektywności i bezpieczeństwa systemu płatniczego, co niewątpliwie wpływa na stabilność całego systemu finansowego. Wyjątek stanowią m. in.: Bank Anglii i Bank Finlandii, gdzie cel stabilności systemu finansowego zapisany jest *explicite* w ustawie lub statucie¹.

Głównymi determinantami konieczności pojawienia się koncepcji tzw. nowej międzynarodowej architektury finansowej, której kreatorami są władze gospodarcze krajów oraz międzynarodowe organizacje gospodarcze były oczywiście kryzysy bankowe o skutkach odczuwalnych w skali globalnej. Chociażby kryzysy w krajach Ameryki Łacińskiej w latach 1994-1995, czy światowe zaburzenia finansowe 1997-1998 jako konsekwencja kryzysu azjatyckiego. W związku z tym, że każdy kryzys jest inny i nie ma na niego jednoznacznego panaceum, banki musiały podejmować zdyswersyfikowane kroki w celu zatrzymania kryzysu, naprawienia szkód lub złagodzenia jego skutków².

Najczęściej wykorzystywanymi, choć nie zawsze skutecznymi sposobami zarządzania kryzysami w systemie finansowym są:

- Funkcje pożyczkodawcy ostatniej instancji (*Lender of Last Resort – LoLR*).
- Przykład: Finlandia (1990-1993), Szwecja (1991-1993), Indonezja (1997-1999), Japonia (1994-1998).
- Polityka informacyjna (komunikacja z rynkiem typu *ex ante*, transparentność władz monetarnych typu *ex post*, komunikat prasowy i moralna perswazja (*moral suasion*)).
- Przykład: komunikat Fed (1987), Bank Szwecji (1991-1993), oświadczenie Banku Anglii (1995), Tajlandia (1997), kryzys funduszu LTCM(1998), deklaracja Fed 11 września 2001, deklaracja EBC 11 września 2001.
- Decyzja o braku interwencji.
- Przykład: Herstatt, Niemcy (1974), Barings, Wielka Brytania (1995), Schmidt Bank AG, Niemcy (2001).

W sytuacjach wyjątkowych, kiedy istniało zagrożenie poważnym kryzysem podjęto takie kroki jak³:

- Zasilenie banków w kapitał (Finlandia, Japonia, Szwecja, Indonezja).
- Tworzenie specjalnych instytucji zarządzających aktywami niskiej jakości (Szwecja, Finlandia Japonia, Indonezja).

Kryzysy finansowe i związane z nimi doświadczenia na szczeblu międzynarodowym były bezpośrednim bodźcem do zapobiegania występowaniu tego typu zdarzeń. Dlatego podjęto szereg wspólnych działań na rzecz nie tylko sposobów rozwiązywania kryzysów bankowych i problemów pojedynczych banków, ale głównie rozwiązań instytucjonalnych, które mają charakter prewencyjny, co wymaga sprawnej współpracy instytucji *Safety Net*. Efektem takich działań są dokumenty typu *memorandum of understanding*. Dokumenty te podpisane zostały m.in. w Wielkiej Brytanii, na Węgrzech, Australii, Nowej Zelandii i Hongkongu, gdzie działania i funkcje nadzorcze zostały wyodrębnione z banków centralnych i powierzone samodzielnym instytucjom. Najlepszym przykładem jest tu Wielka Brytania, gdzie na posiedzeniach Komitetu ds. Stabilności Finansowej spotykały się trzy strony umowy *Memorandum of Understanding*, którymi były: bank centralny, Urząd Zintegrowanego Nadzoru Finansowego (FSA) i rząd. Innym przykładem instytucjonalnego rozwiązywania ewentualnych sytuacji kryzysowych jest Memorandum o współpracy pomiędzy bankami centralnymi i instytucjami nadzoru bankowego państw Unii Europejskiej. Działania te mają bardziej złożony charakter i w celu ich przybliżenia można je wymienić⁴. Do najważniejszych należy zaliczyć:

1. Rok 1996, Lyon - spotkanie reprezentantów międzynarodowych organizacji gospodarczych jak: Bazylijskiego Komitetu Nadzoru Bankowego, Banku Rozrachunków Międzynarodowych, Banku Światowego oraz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Celem zebrania było ustalenie zasad dyscypliny rynkowej w zakresie działalności finansowej, dopuszczenie do prowadzenia działalności w sektorze finansowym oraz zasad regulacji działalności finansowej w celu stabilizacji krajowych i międzynarodowych systemów finansowych.
2. Rok 1998, Waszyngton - posiedzenie ministrów finansów i prezesów banków centralnych najbardziej rozwiniętych gospodarczo krajów świata. W rezultacie powołano trzy grupy robocze, które miały zwiększyć przejrzystość i odpowiedzialność, wzmocnić system finansowy i zarządzać międzynarodowym kryzysem finansowym.
3. Rok 1999, Bonn – szczyt państw G7, z inicjatywy prezesa Bundesbanku postanowiono utworzyć Forum Stabilności Finansowej, które miało obejmować władze krajowe, międzynarodowych nadzorców i regulatorów oraz ekspertów rynkowych a także instytucje finansowe badające krajowe i międzynarodowe systemy finansowe w celu opracowywania standardów i kodeksów. Podstawowe standardy zdrowego systemu finansowego regulują przede wszystkim: przejrzystość polityki pieniężnej i finansowej, rozpowszechnianie danych, niewypłacalność, zarządzanie korporacyjne, audyt, nadzór bankowy, rynek papierów wartościowych, nadzór ubezpieczeniowy⁵.

2. Przykłady kryzysów bankowych i formy ich rozwiązywania

Wielkie kryzysy walutowe i finansowe były i są bodźcem dla władz do przeprowadzania reform mających na celu albo ograniczanie owych kryzysów, łagodzenie negatywnych skutków, jakie wywołują, albo naprawianie szkód, jakich są przyczyną. Najczęstszym przykładem kryzysu, który pociągnął za sobą wiele zmian jest kryzys w Korei Południowej w 1997 roku, który był przedmiotem wielu analiz i teorii. Na ową sytuację wpłynęło wiele czynników jednak głównym powodem, który sprawił, że gospodarka koreańska znalazła się na skraju są błędy w polityce gospodarczej sukcesywnie popełniane przez kolejne rządy koreańskie. Już na długo przed kryzysem władze Korei dokonywały alokacji kapitału pomiędzy konglomeratami, czyli czebolami, które miały uprzywilejowaną pozycję polityczną a małymi i średnimi przedsiębiorstwami, które ulegały dyskryminacji. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że rynek obligacji i rynek kapitałowy były słabo rozwinięte,

więc to system bankowy pełnił główną rolę pośrednika finansowego, na którego decyzje miał wpływ rząd a mniej reguły rachunku ekonomicznego. Co więcej formalne i nieformalne powiązania koreańskich władz, czeboli i sektora bankowego zaowocowały brakiem odpowiedniego nadzoru bankowego, reguł i nierentowną alokacją kapitału. Skutkiem tego było to, że stosunek zadłużenia do kapitałów własnych przedsiębiorstw w Korei był jednym z najwyższych w świecie a wskaźniki zadłużenia były kilkakrotnie wyższe od mierników osiąganych w innych krajach.

Wagę kryzysu spotęgowało również zaskoczenie, jakie mu towarzyszyło, ponieważ rząd koreański do ostatnich chwil informował, że nie ma zagrożenia ze strony kryzysów nękających inne kraje południowo-wschodniej Azji. Nawet jeszcze w sierpniu 1997 Korea przeznaczyła w ramach pomocy MFW 0,5 mld USD Tajlandii a już w listopadzie wystąpiono do MFW o pomoc finansową dla Korei. Już w styczniu 1997 wielcy producenci stali, firmy Hanbo Iron and Steel ogłosili upadłość, potem Kia Motor, Jinro i Haitai wielkie czebole koreańskie zrobiły to samo. Banki kupieckie (*merchant banks*), podlegające kontroli czeboli traciły płynność a banki japońskie z racji zagrożenia ich pożyczek zaczęły w masowy sposób wycofywać się z inwestycji w Korei. Dodatkowo prezydent Dae-jung Kim postanowił wprowadzić restrykcyjną politykę monetarną podnosząc stopy procentowe, co wpłynęło tylko na pogorszenie sytuacji w systemie bankowym a w połączeniu ze zmniejszeniem się wartości wona w stosunku do dolara spowodowało, że wielkość PKB bardzo obniżyła się na koniec trzeciego kwartału 1998 roku w porównaniu do roku poprzedniego a deprecjacja wona zwiększyła dwukrotnie zadłużenie zagraniczne. Brak możliwości rolowania krótkoterminowych pożyczek zagranicznych przy utracie rękojmi ich spłaty przez pożyczki długoterminowe, które straciły na wartości przez osłabienie wona, spowodowało utratę płynności całego systemu finansowego w Korei⁶.

Również kryzys finansowy w **Indonezji**, który wybuchł w 1997 roku jest zjawiskiem, które wymaga podkreślenia, ponieważ na tle tzw. kryzysu azjatyckiego spowodował największe szkody gospodarcze. Ekonomisci klasyfikują go jako kryzys trzeciej generacji albo kryzys elektryczny. Ponieważ z tygrysa azjatyckiego, jakim była Indonezja, która rozwijała się w tempie 7-8 % rocznie, w ciągu roku PKB uległ skurczeniu o ponad 13 %. Już od 1985 roku zaczęto liberalizować gospodarkę, czego przyczyną był spadek cen ropy naftowej, co przyczyniło się do osłabienia wzrostu

gospodarczego, który był uzależniony od eksportu ropy. W celu uzależnienia rozwoju gospodarczego od sektora paliwowego liberalizowano handel, rynek finansowy i sferę inwestycji zagranicznych, co w rezultacie spowodowało, że Indonezja otworzyła się dla rynków międzynarodowych a to z kolei było przyczyną napływu do kraju krótkoterminowych inwestycji portfelowych.

Nastąpił zmasowany popyt przedsiębiorstw i banków na pożyczki zagraniczne gdzie pośrednikiem był krajowy system bankowy. Jednak przy braku odpowiedniego mechanizmu nadzoru banki nie monitorowały w należyty sposób akcji kredytowej, a to prowadziło do nieefektywnej alokacji kredytów, co bezpośrednio spowodowało występowanie zjawiska *moral hazard*. Przejawiało się ono tym, że właściciele banków komercyjnych byli przekonani o tym, że w przypadku utraty płynności bank centralny podejmie akcję pomocową i nie dopuści do bankructwa systemu bankowego. To jednak było przyczyną nadużyć finansowych i korupcji, ponieważ banki wchodziły w skład wielkich grup biznesowych, które były związane z rodziną prezydenta Suharto i innymi rządowymi prominentami, w związku z tym płynność sektora finansowego systematycznie się pogarszała a wartość rezerw walutowych spadła poniżej poziomu zagranicznego zadłużenia krótkoterminowego podmiotów krajowych, a dodatkowo był wyraźnie zauważalny wzrost złych długów w portfelach banków. Poza tym przyczynami kryzysu były: zmiany *terms of trade* i spadek eksportu, pogorszenie wskaźników makroekonomicznych, spadek wartości rupii, obciążenie sektora prywatnego znacznie zadłużonego zagranicą, wycofywanie depozytów banków, i wiążące się z tym podniesienie stóp procentowych oraz ograniczenie wydatków budżetowych, a następnie spadek produkcji, wzrost inflacji, wzrost bezrobocia, wzrost cen żywności w związku z suszą, co odbiło się nawet importem ryżu, a to z kolei przejawiało się masowymi demonstracjami ulicznymi. To wszystko było powodem destabilizacji politycznej i paniki na rynku finansowym a kolejne decyzje władz krajowych pogłębiały tylko zjawisko kryzysowe i doprowadziły do masowego wycofywania kapitału z Indonezji i innych rynków Azji Południowo-Wschodniej⁷.

Podobne problemy zauważamy w gospodarce **Japonii**, która jeszcze przed jak i w epoce Meiji odznaczała się szczególną rolą władzy centralnej, opierającej się głównie na tzw. Zaibastu tj. holdingowych przedsiębiorstwach należących do rodzin Sumitomo, Mitsui i Mitsubishi, które działały na zasadzie nieformalnych porozumień między przedsiębiorstwami i instytucjami finansowymi, co przypominało mechanizm,

o ponad 5 % pogłębiły kryzys bankowy, którego konsekwencją była utrata 46 mld rubli. Konsekwencją tych zdarzeń były masowe bankructwa banków lub ich zarządy państwowe¹¹.

3. Sposoby zapobiegania kryzysom finansowym

W 1974 roku z powodu kryzysów bankowych i walutowych, które były następstwem szoku naftowego mającego miejsce w 1973 roku i tzw. recydingu polegającego na lokowaniu majątków eksporterów ropy naftowej na rynku międzynarodowym i wykorzystywaniu ich jako pożyczki dla krajów pogrążonych w kryzysie naftowym, prezesi banków centralnych G10 powołali do życia Bazylejski Komitet do spraw Nadzoru Bankowego. Nie ma on kompetencji ustawodawczych, nie działa na zasadzie przymusu i nie ma ponadnarodowej władzy a ma na celu głównie poprawę efektywności technik nadzoru bankowego na szczeblu międzynarodowym, opracowanie standardów nadzorczych i wymianę informacji w celu stabilizacji systemu bankowego i zapobiegania kryzysom. Obecnie prezesem Komitetu jest prezes banku Hiszpanii Jamie Caruana powołany 1 maja 2003 roku. Prace Komitetu oparte są na zasadzie współpracy w celu efektywnego nadzoru bankowego, który ma zapobiegać sytuacjom kryzysowym. W 1997 roku powstał ważny dokument a mianowicie: „Podstawowe zasady efektywnego nadzoru bankowego” (*Core Principles for Effective Banking Supervision*) składający się z opisu 25 kroków ku efektywnemu nadzorowi¹².

W 1988 r. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego opracował metodę szacowania współczynnika wypłacalności mierzonego jako relacja wielkości funduszy własnych do aktywów i zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem i ustalono, że dla bezpieczeństwa przed niekontrolowanym wzrostem aktywów powinien on wynosić, co najmniej 8 %. Zdefiniowano kapitał regulacyjny, aktywa ważne ryzykiem oraz minimalny wskaźnik relacji kapitału do aktywów ważonych ryzykiem. Określono również inne miary adekwatności jak udział kapitałów własnych w sumie bilansowej banku i dźwignię finansową. Potem w 1996 roku znowelizowano tę umowę i w pomiarze adekwatności kapitałowej uwzględniono ryzyko rynkowe, rozdzielono księgi bankowe od handlowych przy szacowaniu wymaganego kapitału regulacyjnego, także zastosowano modele wewnętrzne w zarządzaniu ryzykiem pozycji księgi handlowej, powiększono definicje funduszy własnych o kapitał trzeciej kategorii oraz zezwolono na kompensację roszczeń (*netting*) przy określaniu wymaganego kapitału regulacyjnego. Jednak w wyniku postępujących

zjawisk konsolidacyjnych w systemie instytucji kredytowych a także specjalizacji banków oraz ich internacjonalizacji zaczęto od 1999 roku wprowadzać tzw. dokumenty konsultacyjne i badania ilościowe, które mają na celu utrzymywanie adekwatnej wielkości kapitału do ponoszonego ryzyka, doprowadzenie do zbieżności kapitału regulacyjnego z ekonomicznym oraz zapewnienie równości konkurencji. To pociąga za sobą wiele konsekwencji chociażby zmianę wag ryzyka i przez to zmianę wartości aktywów i włączenie ryzyka operacyjnego do współczynnika wypłacalności, czego efektem jest konieczność utrzymywania przez bank wyższego poziomu kapitału. Ponadto zaistniała konieczność zainwestowania przez banki w reorganizację struktury informatycznej, ponieważ wprowadzono narzędzia systemów ratingowych i modułów zabezpieczeń, co wiąże się z dzienną aktualizacją wartości i powiązaniem ekspozycji z ratingami klientów; a także banki muszą zbudować bazy danych dotyczących parametrów PD (*Probability of Default*), LGD (*Lost Given Default*), terminów zapadalności i dodatkowo wdrożyć narzędzia scoringowe w ramach spełnienia metody IRB (*The Internal Ratings-Based Approach*). Oczywiście to nie wszystkie postanowienia Nowej Umowy Kapitałowej, ponieważ oprócz wyżej wymienionych, nowe regulacje dotyczą również sprawozdawczości, audytu wewnętrznego, prcingu kredytowego, które opierają się między innymi na ratingu wewnętrznym i prawdopodobieństwie defaultu¹³.

System bankowy Stanów Zjednoczonych jest bardzo dobrym przykładem stabilności, pewności i bezpieczeństwa, co dodatkowo gwarantuje kontrola państwowa. Już w 1913 z inicjatywy rządu powstał Federal Reserve Act będący podstawą do utworzenia Systemu Rezerwy Federalnej, w celu ratowania upadających banków. Następnie z powodu Wielkiego Kryzysu w 1929 roku bankowość w Stanach Zjednoczonych znacznie ewoluowała chociażby przez wydanie w 1933 roku Banking Act (*Glass-Steagall Act*), który powoływał również do życia Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) w celu ochrony depozytariuszy.

Kolejna ważna ustawa umacniająca siłę banków, która pojawiła się w 1980 roku to *Depository Institutions Deregulation and Monetary Control Act*. Jednak w latach 1988-1991 znowu w Stanach Zjednoczonych zauważono tendencje kryzysowe, co przejawiało się upadkiem 180 banków rocznie, przyczynił się do tego między innymi kryzys giełdowy w 1987 roku, recesja na rynku naftowym i rolnym oraz nieefektywna kontrola wewnętrzna. To wszystko było bodźcem do wprowadzenia kolejnej ustawy: *Financial Institutions Reform, Recovery and Enforcement*

Act of 1989 (FIRREA). Na mocy tej ustawy w ramach FDIC powołano dwa oddzielne fundusze inwestycyjne Bank Insurance Fund, oraz Savings Association Insurance Fund, pierwszy ubezpieczał depozyty banków a drugi depozyty kas oszczędnościowych. Dodatkowo w celu wzmocnienia FDIC i ograniczeniu banków do ponoszenia nadmiernego ryzyka Kongres Stanów Zjednoczonych uchwalił *FDIC Improvement Act* czyli FDICIA. Zmieniono zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych, regulacji bankowych i kontroli w postaci obowiązku corocznego sprawdzania ksiąg banków krajowych i zagranicznych, czyli tzw. *on-site examinations*. Banki zostały zobligowane do przeprowadzania prognoz, badań i do przekazywania klientom dokładnych informacji na temat stóp procentowych, prowizji, stawek ubezpieczenia depozytów. Należy również wspomnieć, że właśnie FDICIA objęła ubezpieczeniami małe banki, bo jak dotąd w historii bankowości USA raczej chronione były banki duże i według zasady „*To big to fail*” władze kraju im udzielały gwarancji wypłaty depozytów. Nawet dwa razy pomoc taka była konieczna a mianowicie w przypadku First Pensylwania bank w 1980 roku i Continental Illinois National bank w 1984. Należy jeszcze wspomnieć o ustawie wydanej przez Kongres w 1999 roku o nazwie *Gramm-Leach-Bliley Act (GLBA)* versus *Financial Services Modernization Act*. Na jej mocy poszerzono odpowiedzialność Fed w stosunku do Kongresu, który ma większe wymagania wobec banku centralnego a także ułatwiono działalność krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych w całym kraju, zmodernizowano usługi finansowe i ogólnie starano się dopasować strukturę całego sektora do istniejących warunków pamiętając o efektywnej kontroli sektora bankowego w celu zapobiegania kryzysom finansowym¹⁴.

Japoński kryzys miał odmienne podłoże w porównaniu do innych załamań gospodarczych, gdyż pojawił się przy niskiej stopie inflacji, zrównoważonym stanie finansów publicznych, i tu bardziej należy zwrócić uwagę na sektor prywatny, czyli banki i przedsiębiorstwa oraz na wskaźniki makroekonomiczne. Główną rolę w uzdrowieniu gospodarki japońskiej i wyprowadzeniu jej z recesji do końca lat 90. przypisuje się Ministerstwu Finansów. To dzięki protekcyjnej polityce rządu, przejawiającej się w regulacji stóp procentowych, segmentacji usług, limitowaniu wejścia na rynek, licencjonowaniu nowych oddziałów, można mówić o dobrych wynikach w sektorze bankowym lat 90. W 1994 r. zniesiono ograniczenia stóp procentowych a w 1996 ogłoszono plan deregulacji systemu bankowego do 2001 roku tzw. japoński Big Bang, co zapoczątkowało proces liberalizacji i globalizacji

rynku finansowego, który przejawiał się w swobodzie przepływu dewiz, możliwości łączenia działalności inwestycyjnej i ubezpieczeniowej, wzrostem roli rynku kapitałowego, akceptowaniem fuzji poprzez filie i wspólne przedsiębiorstwa. Powyższe działania nie przeszkodziły recesji, która miała swój początek w 1998 roku a objawiała się między innymi falą bankructw banków. Jednak dzięki powołaniu instytucji regulacyjnych jak Agencja Nadzoru Finansowego (*National Financial Agency*) w 1998 roku i Komisji Ożywienia Finansów (*Financial Revitalization Committee*) nadzorujących procesy restrukturyzacji oraz połączeniu w walce z deflacją i recesją wspólnych sił polityki monetarnej, kursowej, fiskalnej, mimo długotrwałych skutków kryzysu, udało się opanować falę bankructw w japońskiej gospodarce¹⁵.

Jednak w gospodarce japońskiej jest wciąż wiele do zrobienia i niestety wsparcie polityki monetarnej przez politykę fiskalną rządu jest nadal niewystarczające, ponieważ w związku z powolnym wprowadzaniem reform strukturalnych japońskie banki ukrywają złą sytuację finansową przy pomocy kreatywnej księgowości i dlatego nadal nie rozwiązano problemu złych kredytów oraz słabej jakości ich aktywów i niskiej rentowności. Zbyt ekspansywna polityka władz rządowych poprzez finansowanie inwestycji publicznych nie wspiera polityki pieniężnej Banku Japonii. Dodatkowo nadmierny deficyt budżetowy nie pozwala na skuteczne wykorzystanie instrumentów polityki monetarnej, ponieważ rodzi pesymistyczne oczekiwania podmiotów gospodarczych. Również coraz większy dług publiczny grozi obniżeniem ocen ratingowych długoterminowych obligacji skarbowych, co utrudnia przeprowadzanie operacji otwartego rynku przez Bank Japonii, gdyż rząd jest zmuszony do finansowania deficytu budżetowego papierami wartościowymi o krótkim terminie zapadalności. Zatem bez koordynacji polityki Banku Japonii i rządu nie nastąpi poprawa sytuacji w japońskiej gospodarce¹⁶.

Także w krajach Unii Europejskiej dążono do stabilizacji systemu finansowego poszczególnych krajów i przez to w całej Unii. W celu osiągnięcia wyższego poziomu efektywności i bezpieczeństwa obrotu finansowego postanowiono zastosować tzw. minimalną harmonizację między strukturą instytucjonalną i prawną krajów członkowskich, i Unii Europejskiej. Kierowano się też zasadą subsydiarności gdzie, wydawano na szczeblu Unii, dyrektywy tylko z konieczności ochrony rynku europejskiego. Przepisy dyrektyw unijnych są najlepszym „instrumentem legislacyjnym”, ponieważ pozwalają na wprowadzenie wspólnych regulacji unijnych nie dyskryminując odmienności i różnorodności systemów

i rynków krajowych. Odnosnie instytucji kredytowych i finansowych podjęto działania regulacyjne, które opierają się głównie na następujących zasadach, a mianowicie: na harmonizacji zasad licencjonowania i standardów ostrożnościowych, na nadzorze przez kraj macierzysty (*home country control*), uznawaniu narodowych standardów sprawowania nadzoru (*mutual recognition*) oraz na równych warunkach konkurencji¹⁷.

4. Zakończenie

W świetle najnowszych badań wpływ nadzoru bankowego na sektor bankowy jest nieodzowny w celu zapewnienia jego stabilności i zaufania do banków jako bezpiecznych instytucji. Dlatego jednym z najważniejszych czynników bezpieczeństwa systemu finansowego obok stabilności makroekonomicznej oraz efektywności *corporate governance*, czyli kontroli korporacyjnej jest właśnie skuteczny nadzór bankowy, który powinien obejmować inspekcję nie tylko na miejscu, ale i analityczną, czyli „zza biurka”. Na efektywny nadzór bankowy wpływa wiele czynników a wśród nich ogromne znaczenie mają ramy prawne, które poprzez prawo rachunkowości, układowe i upadłościowe określa zasady funkcjonowania i znaczenie instytucji prawnych i ekonomicznych w gospodarce. Nadzór bankowy powinien dbać o konkurencyjność i efektywność banków przez dyscyplinę rynkową w sektorze bankowym, wymaganie kapitałów odpowiednich do prowadzonej działalności i ponoszonego ryzyka, kompetentne kierownictwo, przejrzystość i odpowiedzialność. Wykazano, że możliwość występowania kryzysów dodatnio koreluje z własnością państwową w sektorze bankowym, ponieważ szerszy zakres regulacji wiąże się z większym występowaniem sytuacji kryzysowych w sektorze, poza tym nie sprzyja to koncentracji, rozwojowi konkurencji i rynku papierów wartościowych. W przypadku o monitoringu banków zauważono, że własność państwowa wpływa negatywnie na efektywność sektora bankowego. Prywatny monitoring jest silnie kojarzony z rozwojem sektora bankowego, a co więcej nie wykazano silnej korelacji między podatnością sektora bankowego na kryzysy a monitoringiem prywatnych agencji. Należy również wspomnieć o tym, że istnieje pogląd o pozytywnym wpływie wymogów kapitałowych i regulacji ostrożnościowych na stabilność systemu bankowego, czego przykładem jest chociażby ewolucja Drugiej Umowy Kapitałowej¹⁸.

¹ O. Szczepańska, P. Sotokomska-Krzysztofik, M. Pawliszyn, *Banki centralne wobec kryzysów w systemie bankowym*, „Materiały i Studia” nr 179, NBP 2004, str. 7.

² Kryzysy bankowe. Przyczyny i rozwiązania, pod red. M. Iwanicz-Drozdowskiej, PWE, Warszawa 2002, str. 423.

³ O. Szczepańska, op. cit., str. 9.

⁴ O. Szczepańska, op. cit., str. 51.

⁵ Kryzysy bankowe. Przyczyny i rozwiązania, op. cit., str. 424-426.

⁶ S. Solomon, *Gra o zaufanie*, Philip Wilson, Warszawa, 2000, str. 10-11, 21-22.

⁷ S. Solomon, op. cit., str. 5-6.

⁸ M. Zaleska, *Kryzys w japońskim systemie bankowym*, „Bank i Kredyt”, wrzesień 2001, str. 52-53.

⁹ P. Sotomska-Krzysztofik, *Japoński system bankowy wobec kryzysu bankowego i gospodarczego*, „Bank i Kredyt”, listopad - grudzień 2003, str. 36.

¹⁰ Zasoby witryny internetowej:

http://www.nbp.pl/publikacje/bank_i_kredyt/2000_07_08/slawnski.htm.

¹¹ Zasoby witryny internetowej:

http://www.nbp.pl/publikacje/bank_i_kredyt/2000_07_08/slawnski.htm.

¹² M. Koterwas, *Bazylejski Komitet do spraw Nadzoru Bankowego i jego wpływ na kształtowanie nadzoru bankowego na świecie*, „Bank i Kredyt”, październik 2003, str. 56-57.

¹³ P. Dziekoński, *Nowa Bazylejska Umowa Kapitałowa – konsekwencje dla rynku kredytowego*, „Materiały i Studia” nr 164, NBP, Warszawa, 2003, str. 12-14, 24, 66-67.

¹⁴ K. Jachimak, *Kierunki ewolucji systemu bankowego Stanów Zjednoczonych*, „Bank i Kredyt”, 2004 nr 10.

¹⁵ J. Mołdawska, *Kryzys systemu bankowego i finansowania w Japonii, drogi wyjścia*, „Bank i Kredyt”, 2003 nr 7.

¹⁶ M. Jurek, *Kontrowersje wokół skuteczności polityki pieniężnej Banku Japonii w latach 1990-2004*, „Bank i Kredyt”, 2004 nr 7.

¹⁷ P. Zapadka, S. Niemiecka, *Charakterystyka europejskiego systemu bankowego – zagadnienia instytucjonalno – prawne. Podstawowe zasady funkcjonowania instytucji kredytowych w Unii Europejskiej*, „Bank i Kredyt”, listopad-grudzień 2003.

¹⁸ K. Zalega, *Wpływ nadzoru bankowego na sektor bankowy w świetle najnowszych badań*, „Bank i Kredyt”, październik 2003.